

Становлення страхового ринку України та конкурентоспроможність даного ринку послуг

Лімаренко Ю.В.

магістр

Київського національного університету технологій та дизайну

Жарінова А.Г.

доктор економічних наук, доцент,

Київський національний університет технологій та дизайну

У статті приділено увагу дослідженню страхового ринку України та його конкурентоспроможності на вказаному ринку послуг. Досліджено сучасний стан та проведено аналіз конкурентоспроможності вітчизняного страхового ринку за підходами до системи кількісних оцінок та критеріїв на основі статистичних даних. Наведено переваги та недоліки страхового ринку даного регіону. Запропоновано варіанти вирішення проблем та розвитку страхового ринку.

Ключові слова: страхування, конкурентоспроможність страхового ринку, страховий ринок України, аналіз конкурентоспроможності страхування в Україні.

Лимаренко Ю.В., Жаринова А.Г. СТАНОВЛЕНИЕ СТРАХОВОГО РЫНКА УКРАИНЫ И КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТЬ ДАННОГО РЫНКА УСЛУГ

В статье уделено внимание исследованию страхового рынка Украины и его конкурентоспособности на указанном рынке услуг. Исследовано современное состояние и проведен анализ конкурентоспособности отечественного страхового рынка по подходам к системе количественных оценок и критериев на основе статистических данных. Приведены преимущества и недостатки страхового рынка данного региона. Предложены варианты решения проблем и развития страхового рынка.

Ключевые слова: страхование, конкурентоспособность страхового рынка, страховой рынок Украины, анализ конкурентоспособности страхования в Украине.

Limarenko Y.V., Zharinova A.G. THE FORMATION OF THE INSURANCE MARKET OF UKRAINE AND COMPETITIVENESS OF THE SERVICES MARKET

The article focus on the research of insurance market in Ukraine and its competitiveness on the market specified services. The modern state and the analysis of the competitiveness of the domestic insurance market approaches for quantitative assessment system and criteria on the basis of statistics. Benefits and drawbacks of the insurance market in the region. Proposed solutions to the problems and development of the insurance market.

Keywords: insurance, competitive insurance market, the insurance market of Ukraine, analysis of competitive insurance Ukraine.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Нині український страховий ринок, на жаль, не є повноцінною ефективною фінансовою складовою частиною економічної системи. Страховий ринок знаходиться на етапі розвитку та потребує більш поглибленого вивчення, адже аналітичних матеріалів та наукових досліджень недостатньо, щоб страхові компанії ефективно функціонували.

Одними з основних проблем є недорозвиненість, недосконалість, наявність прогалин та суперечливих правових норм, а також відсутня цілеспрямована державна політика у сфері страхування.

Велике значення для ефективного функціонування економіки, підвищення соціального добробуту населення має розвиток страхового ринку України. Боротьба страхових ком-

паній спрямована на досягнення лідируючих позицій на страховому ринку. В умовах суворої конкуренції адекватна оцінка конкурентоспроможності страхового ринку є актуальним питанням, вирішення якого дає змогу обґрунтовано обирати шляхи досягнення конкурентних переваг та стратегічні напрями діяльності. Сучасний страховий ринок України свідчить про те, що страхування як частина фінансової системи не повною мірою виконує свою роль.

У результаті проведеного дослідження був проаналізований стан конкурентоспроможності страхового ринку України. За проаналізованими даними було запропоновано вирішення певних недоліків у сфері страхування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливий внесок у дослідження ринку страхових послуг зробили такі західні еконо-

місти: Д. Блад, Н.Ф. Галагуза, Є.М. Гендзехадзе, О.С. Іоффе, В.Р. Ідельсон, Д.І. Мейєр, В.К. Райхер та ін. Серед українських учених можна виділити таких, як В.Д. Базилевич, Н.М. Внукова, О.Д. Заруба, А.М. Єрмошенко, С.С. Осадець, В.Й. Плиса, М.В. Римар, К.В. Шелехов, Б.С. Юровський.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – аналіз діяльності страхового ринку України та конкурентоспроможності компаній-страховиків, дослідження страхового ринку інших країн та порівняння його з вітчизняним.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринкова конкуренція життєво необхідна для економічної системи, адже гарантує, що товари продаватимуться споживачеві за ціною, у кількості та за якістю, що відповідають попиту і пропозиції. Завдяки Закону України «Про страхування», прийнятому в квітні 1999 р., на українському страховому ринку з'явилися правила та умови різних міжнародних страхових корпорацій та груп [1].

Страхування – одна з форм охорони майнових й особистих інтересів застрахованих, які сплачують внески (премії) до страхових організацій і дістають відшкодування втрат, що виникають унаслідок стихійного лиха і нещасних випадків (страхування від недуг, страхування від вогню (пожеж), крадіжок, страхування життя та ін.) [2].

Сучасне законодавство України дає таке визначення страхування: страхування – вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів громадян та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати громадянами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) [3].

Основним завданням страхових компаній є підвищення рівня страхових виплат, адже в Україні середнє його значення є значно нижчим, аніж світові стандарти. Зростання рівня страхових виплат понад певних критичних його значень може призвести до збільшення ризику неплатоспроможності страховика, що вимагає, насамперед, устанавлення кращого та критичного рівнів страхових виплат та впровадження заходів для їх досягнення та підтримки.

Основною діяльністю страхової компанії є операції зі страхування та перестраховання, що є метою їх створення та функціонування.

На відміну від ринків розвинутих країн страхові ринки країн із перехідною економікою, до яких належить й Україна, знаходяться ще в стадії формування [4].

Основні підходи до страхування в зарубіжних країнах зводяться до його значної ролі у різних сферах виробництва та фінансово-кредитної системи.

Страхові компанії США – це багатофункціональні фінансово-кредитні установи, холдинги, які через дочірні компанії, крім страхування, займаються наданням кредитів, здійснюють чекове обслуговування клієнтів, операції з нерухомістю, цінними паперами, управляють майном та капіталом за дорученням своїх клієнтів. Це сприяє зміцненню фінансової стійкості страховиків у разі несприятливих ситуацій з окремими видами страхування. На страховому ринку США працює понад 8 тис. компаній, які займаються майновим страхуванням, і близько 2 тис. компаній – страхуванням життя. За організаційно-правовою формою це акціонерне товариство та товариство взаємного страхування. Найбільшим попитом серед американців (три чверті усіх доходів страхування життя) користуються такі види страхування життя, як страхування на випадок смерті і страхування-внесок. Страхування-внесок передбачає виплату страхової суми після досягнення страховою особою обумовленого договором віку. Аналогом вітчизняного виду страхування є страхування на дожиття, що проводиться разом зі страхуванням на випадок смерті.

У Швейцарії клієнтами страхових компаній є практично всі фінансово-кредитні установи, промислові, торговельні, транспортні та сільськогосподарські підприємства. Однією з умов успішної діяльності страхових компаній є їх активна інвестиційна діяльність на ринку капіталу [5].

В Японії страхування здійснюється приватними страховими компаніями, державними організаціями і кооперативами. При цьому приватні компанії і державні організації зайняті пошуком прибуткових сфер для вкладання коштів, які накоплені від страхових внесків, діючи на національному і міжнародному рівнях, їхня мета – зростання власних доходів, тому вони страхують тільки надійних партнерів [6, с. 39].

На страховому ринку Великобританії спеціальний орган страхового нагляду в складі Департаменту торгівлі та промисловості має досить широкі повноваження щодо організаційної ролі та втручання в діяльність стра-

хових компаній. У разі встановлення фактів порушення правил страхування до страхової компанії застосовуються карні санкції аж до закриття [6, с. 38].

Велика частка страхового ринку України зайнята іноземним капіталом. Основна група страховиків з іноземним капіталом (близько 50) представлена фінансово-страховими групами Австрії, Великобританії, Казахстану, Німеччини, Польщі, Росії, Словенії, США, Франції, Швеції та ін.

Збільшення числа компаній з іноземним капіталом може призвести, з одного боку, до використання світового досвіду якості обслуговування у галузі страхування та перестраховування, а з іншого – до витіснення зі страхового ринку вітчизняних компаній (табл. 1).

Станом на 2012 р. показник загальної кількості страховиків, що мають іноземний капітал у статутному фондї, становив більше 26%.

Конкурентоспроможність страхового ринку можна досліджувати за допомогою системи кількісних оцінок і критеріїв, які повинні включати такі підходи:

- аналіз меж ринку страхових послуг;
- вивчення щільності страховиків на ринку;
- аналіз відкритості ринку страхових послуг, або співвідношення експорту та імпорту;
- дослідження ємності страхового ринку;
- аналіз ступеня монополізації страхового ринку;

– аналіз конкурентоспроможності страхового ринку;

– оцінка інтегральної конкурентоспроможності;

– виявлення бар'єрів входу і виходу на страховий ринок;

– визначення меж капіталізації страховиків [8].

Розрахунок щільності страховиків на ринку як співвідношення кількості страхових компаній (307 страхових компаній станом на 31.03.2017 [9]) на кількість населення (42 522 767 осіб на 1 квітня 2017 р. [10]) показує сім-вісім компаній на 1 млн. жителів.

Важко говорити про оцінку, чи є цей показник високим, чи ні, але, звертаючи увагу на світовий рейтинг, це свідчить про високий кількісний установлений розвиток страхового ринку України.

Відкритість ринку страхових послуг можна оцінювати за імпортом страхових послуг (у I кварталі 2017 р. – 67,7 млн. дол. США) у співвідношенні до загального обсягу національного страхового ринку (10 895,9 млн. грн. станом на I квартал 2017 р.) [9]. Це свідчить про відокремленість українського ринку страхування від світового.

Місткість страхового продукту і значення послуг страхового ринку в I кварталі 2017 р. в Україні, котрі визначаються співвідношенням обсягу страхового ринку (10 895,9 млн. грн.)

Таблиця 1

Перелік страхових компаній за участю іноземного капіталу на страховому ринку України [7]

Країна походження	Іноземна компанія – засновник (акціонер)	Дочірня українська страхова компанія
Австрія	Wiener Stadtische	СК «Юпітер»
	Grazer Wechelseitige (Gra We)	СК «Глобус»
	WSV	СК «Граве Україна»
Італія	Generali Group	СК «Гарант-Авто»
		СК «Гарант-Лайф»
Німеччина	ERGO	СК «ЮТИКО»
Нідерланди	Fortis	СК «Еталон – Життя»
Польща	PZU	PZU – Україна
США	AIG	ALICO – AIG Life
Росія	ИНГОССТРАХ	СК «ИНГО Україна»
		СК «ПРОСТО – страхування»
	РОСНО – Allianz	СК «ПРОСТО – страхування. Життя і пенсія»
		СК «Allians – РОСНО – Україна»
Росгосстрах	СК «РОСНО – Україна»	
Франція	BNP ParibasGroup	СК «Провідна»
		СК «Український страховий альянс»

до ВВП (2, 645 млрд. грн.) становить 0,4%. Такий показник є дуже низьким [11].

Стосовно показників концентрації страхового ринку України в 2015 р. (для топ-3, топ-10, топ-20, топ-50 та топ-100 страхових компаній), які надані Національною комісією, яка здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг, концентрація на страховому ринку України страхування іншого, ніж страхування

життя, відносно велика: 99,9% сегменту ринку займають 20 страхових компаній. Інша ситуація склалася у сегменті страхування життя, де 99% ринку приходить на 20 компаній. Щодо ситуації у секторі страхування життя, то 99% – це 20 компаній [14].

Підтвердженням немонополізованості ринку страхування в Україні є те, що частка валових премій компаній страхування є ниж-

Таблиця 2

Показники фінансової та страхової (ФС) галузі за регіонами України [12]

Область	Випуск ФС діяльності, 2014 р.		Валова додана вартість ФС діяльності, 2014 р.		Частка ФС галузі у валовій доданій вартості в 2014 р.,%	Обсяг експорту страхових послуг у 2015 р.	
	млн. грн.	частка регіону,%	млн. грн.	частка регіону,%		тис. дол. США	частка експорту всіх послуг,%
Україна	116826	100	70601	100	75,1	46111,1	0,47
Вінницька	1179	1	713	1	1,9	0	0
Волинська	1128	1	721	1	3,3	0	0
Дніпропетровська	8441	7,2	5084	7,2	3,5	49,0	0
Донецька	6257	5,4	3879	5,5	3,9	0	0
Житомирська	1094	0,9	639	0,9	2,4	0	0
Закарпатська	909	0,8	517	0,7	2,3	0	0
Запорізька	2463	2,1	1520	2,2	2,8	581,7	0,4
Івано-Франківська	1308	1,1	769	1,1	2,3	0	0
Київська	1586	1,4	938	1,3	1,4	-	-
Кіровоградська	607	0,5	374	0,5	1,5	0	0
Луганська	1643	1,4	1005	1,4	3,7	0	0
Львівська	3864	3,3	2458	3,5	3,7	0	0
Миколаївська	948	0,8	550	0,8	1,7	0	0
Одеська	3550	3	2190	3,1	3,3	276,9	0
Полтавська	1746	1,6	1106	1,6	1,9	-	-
Рівненська	902	0,8	530	0,8	2,1	0	0
Сумська	1083	0,9	655	0,9	2,4	0	0
Тернопільська	806	0,7	498	0,7	2,5	0	0
Харківська	5571	4,8	3326	4,7	3,9	0	0
Херсонська	738	0,6	467	0,7	2,2	0	0
Хмельницька	1053	0,9	597	0,8	2,1	0	0
Черкаська	1286	1,1	762	1,1	2,3	93,1	0,5
Чернівецька	684	0,6	402	0,6	2,8	0	0
Чернігівська	988	0,8	601	0,8	2,4	0	0
м. Київ	66992	57,3	40300	57,1	12,8	33919	1,3

Таблиця 3

Кількість страхових компаній [9; 13]

Кількість страхових компаній	Станом на 31.12.2014	Станом на 31.12.2015	Станом на 30.09.2015	Станом на 30.09.2016	Станом на I квартал 2017
Загальна кількість	382	361	368	323	307
у т. ч. СК non-Life	325	312	318	280	268
у т. ч. СК Life	57	49	50	43	39

чою за показники, котрі визначають стандарти монополізації. Так, станом на I квартал 2017 р. у сегменті страхування життя частка лідера по страхових преміях «Мет лайф» становила 48,02%, частка топ-3 компаній «ТАС» (приватне) та «ПЗУ Україна страхування життя» – 36,7%, топ-4 компаній «АСКА-ЖИТТЯ» – 13,56%. [15].

У 2016 р. на страховому ринку України вели свою діяльність ліцензованих 55 національних страхових та перестрахових брокерів, більшість з яких (43 одиниці, або 78%) знаходилися у місті Києві, по два – у Львові, Харкові, по одному – у містах обласного значення Одесі, Дніпрі, Житомирі, Запоріжжі та чотири – у маленьких містах та селах Київської, Запорізької та Рівненської областей; 13 іноземних страхових та перестрахових – брокери з Німеччини (один брокер), Латвії (чотири брокери), Італії (один брокер), Швейцарії (три брокери), Литви (один брокер), Чехії (один брокер), Австрії (два брокери).

Загальний коефіцієнт прибутковості власного капіталу українських страхових компаній у I кварталі 2017 р. за такими розрахунками, як відношення загального прибутку за вирахуванням податків (чистий прибуток – 589 36,4 грн.) до вкладеного та надлишкового капіталу (власний капітал – 27,42 млн. грн.) за національними бухгалтерськими стандартами, дорівнює 2% (8% за рік за приблизними розрахунками), що є нижчим за нормативні 13–15% [16]. Тобто страхова діяльність в Україні є прибутковою та конкурентоспроможною на фоні інших галузей. На світовій арені імідж України визначається і за такими рейтинговими позиціями, як індекс економічної свободи, за яким у 2017 р. Україна посіла 166-е місце, тим самим належачи до репресованих економік (збільшила показник із 46,8 до 48,1 бали зі 100 можливих) [17].

Висновки з цього дослідження. Проаналізувавши всі елементи рейтингу конкурентоспроможності України на міжнародному страховому ринку, можемо зробити висновок про

дуже низьку конкурентну якість страхового ринку України, хоча в загальному рейтингу світової конкурентоспроможності страхової галузі країна є доволі конкурентоспроможною.

Стосовно недоліків страхового ринку, то актуальною проблемою, що має найбільший вплив на всі показники ринку, є недовіра населення та господарських суб'єктів до компаній-страховиків. Саме цю причину називають громадяни, які не мають жодного страхового полісу, головною причиною свого небажання страхуватися. Це є значним мінусом в обігу страхування стосовно населення.

Недостатнім є розвиток інституту актуаріїв, це вказує на про слабкість сектору страхування життя та неготовність страхового сектору до впровадження пенсійного й медичного страхування. Майже відсутній зовнішній спеціалізований аудит страхових компаній. І взагалі в Україні немає професійних компаній (агентств) із визначення рейтингів компаній-страховиків та інших структур ринку страхування, що є свідченням низького рівня розвитку страховиків і недостатнього рівня вимогливості до них державних наглядових органів, а також одним із факторів непрозорості страхового ринку, недостатньої поінформованості населення про стан і діяльність страхових компаній. Це свідчить про відсутність цілеспрямованої державної політики у сфері страхування.

Населення має бути впевненим у прозорості діяльності страхових компаній та бути проінформованим про їх стан. Збільшення впливу та рівня вимогливості до страхових компаній державних наглядових органів, удосконалення законодавства у сфері страхування зміцнить упевненість людей у своєму майбутньому та додасть їхньої довіри до вітчизняних страхових компаній.

Також можна додати, що недорозвиненість, недосконалість, наявність прогалін та суперечливих правових норм указують на те, що є куди рухатися і рости, розвиватися та вдосконалюватися.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мних М.В. Страхування в Україні: сучасна теорія і практика : [підручник] / М.В. Мних. – К. : Знання України, 2006. – 284 с.
2. Космина О.М. Страховий ринок та його діяльність / О.М. Космина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.rusnauka.com/31_ONBG_2011/Economics/3_97226.doc.htm.
3. Закон України «Про страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://insurance.kiev.ua/zakon-ukrainy-o-strahovanii>.
4. Євченко Ю.В. Страхування в країнах з ринковою економікою (використання світового досвіду в умовах України) / Ю.В. Євченко ; Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України. – Київ, 2007. – 74 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://forinsurer.com/public/07/04/20/3051>.

5. Фурман В.М. Особливості формування страхових ринків країн з перехідною економікою / В.М. Фурман // Економіст. – 2008. – № 8. – С. 74–76.
6. Мних М. Досвід функціонування страхових ринків зарубіжних країн / М. Мних. – 2002. – № 5. – С. 38–39.
7. Сучасний стан та тенденції розвитку ринків страхування і перестраховання в контексті глобалізації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/6652/3/part_3.pdf.
8. Шірінян Л.В. Комплексна оцінка конкурентного середовища на ринку страхових послуг України / Л.В. Шірінян // Фінанси України. – 2011. – № 7. – С. 74–75.
9. Підсумки діяльності страхових компаній за I квартал 2017 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://nfp.gov.ua/files/sk_l_kv_%202017.pdf.
10. Населення України https://uk.wikipedia.org/wiki/Населення_України
Інформація про стан і розвиток страхового ринку України / Національна комісія, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nfp.gov.ua/content/informaciya-prostan-i-rozvitok.html>.
11. Валовой внутренний продукт Украины на 2017 год [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://seosait.com/gdp-ukraine-2017/>.
12. Соціально-економічне становище областей України за січень 2016 року / Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ2_u.htm.
13. Підсумки діяльності страхових компаній за 9 місяців 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://nfp.gov.ua/files/DepFinMon/sk_l%D0%86%D0%86_2016.pdf.
14. Підсумки діяльності страхових компаній за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nfp.gov.ua/files/DepFinMon/zvitni_dani/sk_%202015.pdf.
15. Страхування життя // ЛСОУ. – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uainsur.com/stats/life/>.
16. Консолідовані звітні дані за I квартал 2017 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua/content/konsolidovani-zvitni-dani.html>.
17. Interfax-Україна [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua.interfax.com.ua/news/general/403745.html>.